

УДК 347. 781.5 + 050

В. В. Хоню

МОЛОДА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА НА СТОРІНКАХ СУЧАСНОЇ ПЕРІОДИКИ

Метою цієї розвідки є визначення місця творів нинішніх 20 – 40-літніх у загальному масиві сучасної української літератури, виявлення їх ролі у витворюванні повноцінного літературного процесу. Пропонуємо здійснити це через призму періодичних видань (газет і журналів) різного функціонального призначення: *літературно-художніх і літературознавчих* – журнали “Сучасність”, “Всесвіт”, “Слово і час” (далі “Січ”), “Київ”, газета “Літературна Україна” (далі ЛУ) – перший масив; *фахової періодики, зокрема педагогічної*, – журнали “Всесвітня література в середніх навчальних закладах”, “Всесвітня література та культура” (другий масив); *книговидавничої* – журнали “Книжковий клуб плюс”, “Книжник-review”, “Книжковий огляд” (третій масив); *масових і громадсько-політичних* – газети “День”, “Дзеркало тижня”, “2000”, “Столичные новости”, “Україна молода”, “Голос України”, “Хрещатик” (чвертий масив).

Одразу зауважимо, що молода література нечасто стає предметом обговорення на сторінках сучасної преси. Це, однак, зовсім не означає, що твори молодих майстрів слова не цікавлять дослідників і читачів, як і те, що вони не становлять помітного явища в нашій культурі, не мають потужного енергетичного наповнення.

Незначна кількість літературознавчих розвідок, присвячених творам сучасної нової літератури, передовсім пояснюється складністю предмета дослідження: адже важко вивчати те, що тільки-но з’являється, і, отже, не має сталих форм і явних законів розвитку (або вони поки що не піддаються фіксації). Між тим автори цієї розвідки вдалося виявити певну кількість цікавих матеріалів (які ввійшли до першого масиву), достатню для формування більш-менш повного уявлення про стан проблеми. Зокрема, ідеться про матеріали “Січі”, ЛУ та “Всесвіту”.

Спрямування матеріалів другого масиву засвідчує майже цілковиту нерозробленість проблематики саме молоді, нової (тим більше – новітньої!) літератури, передовсім через відсутність більш-менш серйозних фахових досліджень реагувань учнівської та студентської аудиторії на твори її фігурантів. Цей величезний масив літератури досі не вивчений творцями нових словників (усіх різновидів), підручників, хрестоматій і навчальних посібни-

ків. Найбільш “новітньою” проблематикою є вплив на літературу теорії психоаналізу [9], а також шляхи розвитку тих чи інших літературних жанрів [7]. На жаль, фахова педагогічна періодика не дає зацікавленому читачеві (учителеві, викладачеві, методисту тощо) цілісного уявлення про всі ті важливі і суперечливі процеси, що відбуваються на ниві творення новітньої літератури.

Згадування молодих авторів на сторінках фахових книгознавчих періодичних видань зумовлено авторитетністю тих чи інших видавничих проєктів та їх учасників. Частково цей процес активізується при підбитті підсумків літературних конкурсів (“Гранослов”, “Смолоскип”, “Коронація слова”, “Золотий Бабай”), а також за рахунок так званих замовних публікацій. Більшість матеріалів за жанром тяжіє до анотацій на нові видання та оглядів.

Так само рідкісними, почасти надто випадковими, є згадування представників молодшої генерації в літературі на сторінках громадсько-політичних і масових періодичних видань, що викликано переважаючим скептичним ставленням до творців новітньої (молодої) української літератури (далі НУЛ), а можливо, й до ролі літератури взагалі – з боку провідних фахівців редакцій, які, власне, і формують видавничі портфелі. Панівною є тенденція до висвітлення лише тих літературних проєктів, які обіцяють підвищену увагу читачів чи то через їхню яскраво виражену рекламну цінність, чи то завдяки патронату з боку представників певних політичних чи бізнесових кіл. Натомість звичайному читачеві залишається вдовольнитися такими несистематичними публікаціями, або ж звертатися до інших джерел.

Навіть побіжний огляд чотирьох масивів періодичних видань змушує дійти не дуже втішних висновків щодо представництва НУЛ на сторінках періодики. Тому головна мета цієї розвідки, викладена на початку матеріалу, потребує корекції. Отже, “зустрічною” метою є привернення уваги до самого стану проблеми, окреслення напрямів, просування за якими було б продуктивним щодо створення належних умов для спілкування молодих авторів і читачів-сучасників за допомогою періодичних видань-посередників.

Головним **об’єктом дослідження** є матеріали згаданих чотирьох масивів, що торкаються проблем молодшої української літератури. **Предметом вивчення** є аспекти висвітлення проблематики, акценти ставлення авторів публікацій до розглядуваних явищ і процесів. Відповідно до цього завдання розвідки є:

визначення чинників, що впливають на широту й глибину охоплення явищ і процесів НУЛ;

класифікація публікацій за жанровою належністю, цільовою настановою і читацьким призначенням, а також за структурою і тематикою (проблематикою);

окреслення перспектив вивчення поновлюваного масиву НУЛ і відображення тенденцій літературного процесу на сторінках періодики.

На представництво НУЛ у сучасній періодиці впливають загальні тенденції розвитку українського суспільства посттоталітарної доби з яскраво вираженою протестною складовою (відмова від старих підходів і традицій радянського часу, намагання надолужити відставання від розвинутих країн світу тощо), а також посиленням прагматичного елемента професійної мотивації.

У літературі протестна складова виявляється через відмову від усталених, традиційних тем і жанрів, пошук виразного стилю і відмінних (іноді різоче дражливих) засобів: лексичних – авторські новотвори, варваризми й екзотизми, арготична і жаргонна лексика тощо; синтаксичних – відмова від розділових знаків, стиль потоку свідомості і т. ін.; стилетвірних – зокрема, епатажні теми і ракурси їх висвітлення.

Ці тенденції знаходять відповідний відгук як у звичайних читачів, які звертаються до НУЛ для отримання естетичної насолоди, відпочинку або що, так і у фахівців: з одного боку, літературо- і книгознавців, які мають на меті передовсім задовольнити специфічний науковий інтерес, з другого, літературних критиків і журналістів, більшість з яких береться за подібні дослідження не лише задля самовираження, але й для творення однієї з обов'язкових складових літературного процесу – формування громадської думки щодо нових явищ і фігурантів культурного простору.

Згадані пошуки авторів НУЛ часто не знаходять підтримки не лише звичайного читача, але й фахівців. Так, аналізуючи літературу 90-х років ХХ ст. (на прикладі антології “Тексти” (“Смолоскип”, 1995), Олександр Яровий зауважує “кричущий, вбивчо-одноманітний антистиль”, “уміння десятками сторінок писати ні про що. Дуже часто – з претензією на інтелектуалізм”, і закінчує цей пасаж чи не риторичним запитанням: “чому не говорити про справжній світ мовою справжньої літератури” [23]. Запитання це водночас і слушне, і досить дивне. Направду, легше висловити подібну вимогу, що вражає простотою і прозорістю, ніж вимагати від митців її дотримання. Закінчення цитованої статті О. Ярового наводимо на підтвердження тези про консерватизм українського суспільства загалом і більшості представників української культури зокрема: “Озирнувшись на своє, ми з подивом збагнемо, що тисячолітня традиція [ідеться про “тисячосторінкові масиви в епісі суперщільної інформативної наповненості” (за В. Медвідем) – В.Х.], і далі здатна поїти прозу (ширше літературу) живлющою водою, а дистилати псевдоноваторів звели прозу до пласких, уніфікованих форматів” [23].

Подібний скептицизм притаманний авторам більшості літературно-критичних матеріалів. Зокрема, Ігор Бондар – Терещенко традиційно шукає і

знаходить вади НУЛ, іноді обґрунтовуючи їх різноспрямованими тенденціями: то навалом активних феміністок від літератури, то засиллям інфантильних чоловіків [2]. Засиллям П'єро, “які так слізно скаржаться на життя-буття, що втомлюєшся жаліти”, обурюється і Марія Криштопа, яка, на щастя для себе, тут таки знаходить “оте – справжнє” (чоловіче!) в поезіях з нової книги Сергія Пантюка і радісно запрошує читачів “до чоловічого світу поезії” [12]. Загалом навколо фемінізму, літератури чоловічої та жіночої точиться переважна більшість літературних дискусій. Можливо, це викликано недостатньою розвиненістю інституту сучасної літературної критики. Розповсюдженою тенденцією слід назвати і крайній скептицизм щодо рівня НУЛ, її ролі в нашому суспільстві. На підтвердження цієї тези достань проаналізувати стиль і переважаючу тональність заголовків публікацій у громадсько-політичній та масовій періодиці: “Повний “Бабай” української літератури” [18]; “Нож для лауреата” [3]; “Украинская литература в стиле топлесс” [14]. Подібна іронія, можливо, багато в чому виправдана, особливо коли йдеться про так звані комерційні конкурси і премії, але докладніше про це трохи нижче.

Продовжуючи аналіз тональності заголовків і загального іронічно-поблажливого тону більшості розрахованих на масового читача газетних матеріалів, присвячених НУЛ, не обійдемо увагою і публікації ЛУ. Так, Олена Логвиненко закидає більшості авторів-початківців балансування на грані експерименту, спричинене їхнім клопотанням “про ширше, ніж колеги-друзі-знайомі, коло читачів, котрі прагнуть за всіх часів хліба й видовищ” [15]. Не зрозуміло, чому природне прагнення широкого опублікування (оприлюднення) своїх творів розглядається як причина негативних тенденцій НУЛ. Серед інших вад молоді прози авторка перераховує “надмірну деталізацію описів”, “відтворення життя на рівні нудних інстинктів”, недостатній рівень “індивідуалізації персонажів” тощо. О. Логвиненко вдається і до більш глибокого аналізу ситуації, здійснивши спробу застосувати до поточних процесів у НУЛ науковий підхід. Зокрема, пропонує класифікацію за способом мислення: масовим (“на догоду публіці”) та самодостатнім (“з орієнтацією насамперед на своє внутрішнє “я”). На думку дослідниці, представники цих двох різновидів НУЛ не конкурують між собою, маючи кожен свого читача. Щодо жанрової класифікації сучасної молоді прози, то О. Логвиненко обмежується порадою “відточувати вміння живописати словом... в масштабі малих жанрових утворень” [15].

Можливо, загального скептицизму щодо перспектив НУЛ не поділяють лише її безпосередні творці. Так, Ю. Іздрик в інтерв'ю газеті “День” висловив безперечний оптимізм щодо перспектив розвитку НУЛ: “...сучасна українська література має стільки незайнятих ніш! Жанрових, стилістичних, навіть фабульних” [1].

Неабиякий стоїцизм і хист до філософствувань виявляє дехто з авторів оглядових публікацій. Так, своєрідну логічну загадку пропонує читачеві Валентин Терлецький, публікуючи в ЛУ матеріал “Те, що не існує, але є насправді: [Сучасна українська проза]” із підзаголовком “Спроба препарування сучасної української прози” [22]. Жанр цієї публікації визначити доволі важко. Віднести її до аналітичних не дозволяють хаотичність викладу (а, можливо, самого способу мислення автора), і деякі ухили в бік містицизму. Втім, спроба В. Терлецького визначити головні тенденції сучасної прози і перспективи подальшого розвитку її жанрів видається досить успішною, хоча пропонована ним “класифікація” шляхів майбутньої української прози грішить непослідовністю і зловживаннями патетичною риторикою. Так, слухно відзначаючи “велику роль у становленні української прози ХХІ століття”, що її відіграє Валерій Шевчук, дослідник додає: “Шевчук – загадковий Мерлін нашої літератури, – сам того не розуміючи, вказав наступникам потаємні ходи у лабіринтах Слова” [22]. Деякі твердження В. Терлецького не можна назвати обґрунтованими. Зокрема, тезу про “наймасовіший продуцент літератури” (себто прозу) автор намагається підтвердити такими аргументами: “Оскільки поезія – річ майже інфернальна, тобто зрозуміла не всім, а драма перебуває на стадії вимирання, найбільше шансів дожити і долинути до людської свідомості має саме проза” [22]. Попри деякі недоліки матеріалу В. Терлецького та загальну недосконалість системи сучасної критики, не можна заперечити вартісності подібних досліджень, хоча б тому, що навіть постановка проблеми – це крок уперед, до поживлення літературного процесу, обов’язковим складником якого є широке обговорення всього спектра подій, явищ і процесів НУЛ.

Друга потужна тенденція розвитку НУЛ – уже згадувана комерціалізація цієї сфери – аж ніяк не обійдена увагою критиків. Особливо це стосується публікацій третього і четвертого масивів. Найбільшою є кількість згадувань про різноманітні літературні конкурси, переважно молодіжні. Загалом інтерес до літературних конкурсів, премій цілком відповідає нашому прагматичному часові і, відповідно, це знаходить відображення на сторінках періодики [див., наприклад: 5; 10; 11; 13]. Зокрема, цікавою є спроба комплексного аналізу “найпомітніших з літературних конкурсів” – “Гранослова”, “Коронації слова”, “Золотого Бабая”, “Книжкового клубу родинного дозвілля”, що її здійснив Сергій Гайдук [4]. Цей матеріал побудовано за таким принципом: 1) у короткому викладі подаються інформація про умови й засадничі принципи кожного конкурсу, склад журі, кількість надісланих за останній час рукописів; 2) автор публікації висловлює свою думку щодо особливостей того чи іншого конкурсу, на підтвердження якої наводить думку координаторів або членів журі.

Звичайно, на сторінках такого специфічного за цільовою настановою і читацьким призначенням видання, яким є “Книжковий огляд”, неможливо вмістити ґрунтовний літературознавчий аналіз творів переможців чи лауреатів конкурсів. Тому, роблячи попередні зауваги щодо змісту статті, автор узагальнює, що всі аналізовані конкурси об’єднує “єдине – популяризація масової літератури”, а також висловлюється щодо художньої цінності конкурсних творів: “з-поміж них трапляються як “шедеври” графоманського штибу, так і цікаві літературні твори” [4, с. 70]. А на завершення статті залишає висновок про важливу роль літературних конкурсів “у загальному літературному процесі” й оптимістичне припущення: “можливо, з часом сьгоднішні автори-початківці стануть класиками української, а може, й світової літератури” [4, с.75].

Це, мабуть єдиний випадок порівняльного аналізу гранично відмінних за жанровим спрямуванням явищ, якими є згадані літературні конкурси. Решта досліджуваних публікацій обмежується частковим розглядом результатів окремо взятих конкурсів. Найчастіше це “Золотий Бабай”, “Коронація слова” і “Смолоскип”. Так, у вже згадуваній публікації В. Терлецького схвального відгуку (як “деяка відлига” щодо творення української бестселерної літератури) дістав конкурс “Коронація слова”: “Для багатьох вітчизняних літераторів цей конкурс став єдиною надією, майже останнім шансом вибитись “в люди”. Кожен черговий конкурс – це Рік останнього вчинку нашої літератури” [22]. Та невже саме на один із найбільш комерціалізованих конкурсних проєктів покладено всі наші останні надії?! А якщо автор не помиляється, і це справді так? Дуже прикро, бо не всі з кращих представників НУЛ погодилися б на суто детективно-пригодницьке (чи то гостросюжетне, актуальне і т. ін.) майбуття літератури. А де тоді обіцяна (у тому числі з боку держави) підтримка (хоча б популяризація!) інтелектуальної (чи так званої елітарної) літератури, бодай орієнтованої на рафінованих інтелігентів, які, за висловом того ж В. Терлецького, “також мають право на свою літературу [осібну, окрему від національної? – **В. Х.**], і не біда, якщо вона розрахована на вузьке коло споживачів” [22]. Може, їй місце отам, “у бурхливих водах бізнесу і комерції” потерпати в марних спробах виплисти: бо “ж приємно, коли вода не залишається стоячою, і в ній хтось борсається, хай навіть тоне” [22]. Дивна позиція, чи не так? Куди там Давній Спарті!

У “жорстких” хвилях комерції дивовижним чином і досі залишається на плаву генерація авторів, об’єднаних навколо видавництва “Смолоскип”. Про них багато говорилося на сторінках періодики, у тому числі некомерційної. Показовим щодо аспектів висвітлення творчості цього сегмента НУЛ є здійснений Наталею Івановою огляд нових видань “Смолоскипа” [8], значну частину якого займає аналіз окремої добірки – книжок лауреатів за 2004 рік. При розгляді твор-

чості молодих авторів-лауреатів головний акцент дослідниця робить на стилістичних особливостях їхніх творів. Так, про збірку оповідань Ігоря Бузька “Скелети зі столу редактора”, авторка пише: “Це стиль, який хоч і шукає експериментальності, але, здається, легко впізнаваний – і не тому, що наслідує когось або щось, а через те, що ковзає на поверхні відомого, наготові сказаного. Але, з другого боку, це шлях і до тієї “простоти”, коли, прочитавши “те саме”, доречне слово (яке сам збирався сказати, але не міг дібрати його – і ось зустрів у чиємусь тексті, як доброго знайомого), починаєш не нудьгувати, а захоплюватися...” [8, с. 5]. У свою чергу, про стиль аналізованої нами розвідки можна сказати щось подібне: хоч і не встигаєш занідіти, читаючи численні огляди новинок, але, пробігши їх кілька, втрачаєш орієнтири, бо перестаєш розуміти, за красою і невимовною плавністю стилю, до чого веде автор – як кажуть: “за здоров’я чи за упокій”. Жанр кожного з чотирьох фрагментів статті Н. Іванової, присвячених книжкам володарів чотирьох других премій, якщо розглядати їх окремо, тяжіє до розгорнутої анотації, витриманої в популярному (рекламно-популяризаторському?) тоні, за стилем – художньо-публіцистичних. Хоч і написані вони вишуканою мовою і читаються з цікавістю, але ні до чого не зобов’язують і, вочевидь, не претендують на серйозний аналіз літературних тенденцій.

На прикладі конкурсу “Смолоскип”, що “об’єднав довкола себе десятки людей з різних регіонів України, створив певний, цілком конкретний інформативний простір”, інша дослідниця, Леся Демська – Бузуляк, апробує свою теорію, спрямовану на уточнення трактування поняття “зміна поколінь”, яке вона пропонує доповнити поняттям “проблема реляцій (з іншими поколіннями, суспільством, культурою тощо)” [6]. Крім певної вікової і міфотворчої дисгармонії, авторка вбачає ще одну важливу проблему НУЛ: “Дуже часто перші публікації початківців залишаються їхніми єдиними творами, тобто виступають як бажання молодої неординарної особистості самовиявитися та самоутвердитися, й дуже рідко вони є виявом свідомої орієнтації на майбутню літературну діяльність”. Отже, “Смолоскип” [як і будь-який інший літературний конкурс – **В. Х.**] – “переважно лише ґрунт (дуже добротний) для формування нового, саме літературного, покоління” [6, с. 31]. Безумовно, цитована стаття є зразком більш серйозного дослідження проблем НУЛ, дискусії навколо яких розгорнуто на сторінках літературознавчих часописів, зокрема “Січі”. Щоправда, більшість публікацій присвячено теоретичним аспектам співіснування в сучасній літературі різноманітних явищ, що належать до різних літературних напрямів – модернізму, постмодернізму, неомодернізму тощо. І лише побіжно згадуються (хоча і з відтінком прихильності) ті чи інші автори – творці НУЛ [див., наприклад: 17; 19; 20; 21].

Підсумовуючи результати нашої розвідки, пропонуємо узагальнюючу таблицю.

**ВІДОБРАЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ НУЛ
НА СТОРІНКАХ СУЧАСНОЇ ПЕРІОДИКИ**

Критерій	Масив періодичних видань ¹			
	I	II	III	IV
Чинники впливу	загальний стан українського літературознавства	потреби оновлення навчального процесу	успішність видавничих проєктів, замовлення	інформаційний привід, замовлення
Жанр	наукові й науково-публіцистичні статті, доповіді	доповнення до навчальних програм, плани занять (лекцій, семінарів, рольових ігор)	анотації, огляди, аналітичні й інформаційні матеріали, інтерв'ю	рецензії на видання, інтерв'ю, короткі інформаційні замітки
Читацьке призначення	передусім фахівці	науково-педагогічні працівники	фахівці, звичайний читач (зацікавлений новинками літератури)	масовий читач
Тематика (проблематика)	напрями, стилі, тенденції розвитку НУЛ	персоналії, особливості їх творчості, програмний ряд	літпремії, видання, навкололітературні проєкти	література очима журналістів, читачів, суспільства

Аналіз представлення НУЛ на сторінках сучасної періодики різного призначення свідчить про наявність певного інтересу літературознавців², критиків, звичайних читачів до тих чи інших аспектів НУЛ. Хоча почасти переважає інтерес передусім до комерційного боку справи: зокрема, одним з головних критеріїв оцінки значення НУЛ та ролі її творців у розвитку української культури загалом залишається успішність (кількість книжок, перемоги у літконкурсах, належність до творчих спілок, наявність інших регалій), тоб-

¹ Розподіл видань на чотири масиви – див. перший абзац статті: I – літературно-художні та літературознавчі; II – фахово-педагогічні; III – фахові книговидавничі; IV – масові та громадсько-політичні.

² Оскільки мета і завдання нашої розвідки не передбачають вивчення специфіки літературознавчих дискусій (тим більше таких, що точаться навколо суто термінологічних тонкощів), і ми аж ніяк не претендуємо на вичерпну характеристику проблематики НУЛ на сторінках періодичних видань поза нашою увагою залишилось багато цікавих публікацій фахових літературознавчих періодичних видань, які, вочевидь, заслуговують стати предметом окремих досліджень.

то скоріше зовнішній бік проблематики; поступово ситуація змінюється на краще. Це засвідчує і розуміння неоднозначності проблеми “успішності” письменника. Зокрема, йдеться про певний якісний зсув: літературна праця з царини “голого” і самодостатнього експериментування і безупинного епатування переміщається в нішу особистої відповідальності автора за результати своєї творчості, її вплив на свідомість і підсвідомість читача тощо [16].

Насамкінець, не утримаємося від припущення, що різні аспекти розвитку НУЛ таки дістануть належне опрацювання й визнання: як фахівців – літературо- і книгознавців, культурологів, літературних критиків, мовників, укладачів довідників та енциклопедій з історії літератури тощо, так і звичайного читача. Проте, аби це здійснилося, потрібно створити сприятливі умови для формування позитивного іміджу сучасної української культури взагалі і творців НУЛ зокрема. Необхідні розгалужена система державних і недержавних інституцій, у тому числі інститут української критики, і, звичайно, ефективна підтримка літератури та видавничої галузі з боку держави.

1. Батько часопису “Четвер” Ю. Іздрик про українську сучасну молоду літературу як віддзеркалення нашого часу // День. 2003. 16 жов. С. 5. 2. Бондар-Терещенко І. Сосячні фаготи: Про стару інфантильність нової прози // Літературна Україна. 2004. 10 черв. С. 6. 3. Васильєв С.-младший. Нож для лауреата: В Києве літературний конкурс “Золотої Бабай” // Столичные новости. 2002. № 7. С. 22. 4. Гайдук С. Спроба аналізу українських літконкурсів // Книжковий огляд. 2003. № 8. С. 70 – 75. 5. Гречак В. Як світ вшанує літературні таланти: [Літературні премії] // Всесвітня література та культура. 2003. № 6. С. 38 – 40. 6. Демська – Бузуляк Л. Зміна поколінь – реальність проблеми? // Слово і час. 2001. № 1. С. 29. 7. Дербенева І.В. Как не сбиться с пути: О перспективах романа как жанра // Зарубіжна література в навчальних закладах. 2002. № 5. С. 54 – 55. 8. Іванова Н. Полиці “Смолоскипа” (Оглядаючи новинки видавництва за 2005 рік) // Книжковий клуб плюс”. 2005. № 10 (43). С. 4 – 6. 9. Караменов М. І. Психоаналіз і розвиток літератури: [Вплив вчення З. Фрейда на літературу] // Всесвітня література в середніх навчальних закладах. 2001. № 5. С. 29 – 51. 10. Клименко В. Полювання за Букером // Україна молода. 2005. 10 вер. С. 3. 11. Костів Л. Літературні премії у світі // Книжковий огляд. 2003. № 6. С. 96 – 101. 12. Криштопа М. “Я анульовую грамоти вірчі” // Книжковий клуб плюс. 2005. № 10 (43). С. 43. 13. Кушнір А. Про майбутнє однієї літератури, або Про графоманів, спекулянтів та молодіжні літконкурси // Дзеркало тижня. 2004. № 27 (лип.). С. 19. 14. Лемыш А. Украинская литература в стиле топлесс: Книжная премия “Золотої Бабай” // Газета “2000”. 2002. 1 мар. С. 23. 15. Логвиненко О. Кому на угоду?: Огляд молодієї прози // Літературна Україна. 2004. 1 квітня. С. 6. 16. Логвиненко О. Що за фасадом “успішного письменника”. Споживацький егоїзм чи особиста відповідальність? : Розмови // Літературна Україна. 2002. 28 лют. С. 3. 17. Мовчан Р. Зарубіжні моделі й національна специфіка // Слово і час. 1999. № 3. 18. Олтаржевська Л. Повний “Бабай” української літератури // Україна молода. 2002. 26 лют. С. 12. 19. Семків Р. Постмодернізм як дискусія та дискурсивність (з побіжними нотатками про українську літературну ситуацію) // Література плюс. 1999. №11 – 12. 20. Сивокінь Г. Сучасність української літератури в історичній перспективі // Слово і час. 2001. № 1. 21. Тарнашинська Л. Такі різні, такі цікаві... // Слово і час. 1999. № 7. 22. Терлецький В. Те, що не існує, але є насправді: [Сучасна українська проза] // Літературна Україна. 2002. 10 жов. С. 8. 23. Яровий О. Стиль і безстилля прози 90-х // Літературна Україна. 2002. 29 серп. С. 3.